

Сторінки історії

УДК 616-085(091)

В.О.Калугін, Л.С.Малюх, Л.О.Зуб

ДО 60-РІЧЧЯ КАФЕДИ ФАКУЛЬТЕТСЬКОЇ ТЕРАПІЇ

Буковинської державної медичної академії

Резюме. Викладена історія кафедри факультетської терапії від дня її заснування по теперішній час. Фундатори та співробітники кафедри впродовж шести десятиліть створювали та формували наукові школи, ставили проблеми, над якими колектив кафедри працює і сьогодні.

Ключові слова: кафедра факультетської терапії, історія, навчальна, наукова та лікувальна діяльність.

Кафедра організована в 1945 році на базі обласної клінічної лікарні. Першим її керівником з 1945 по 1947 рік був професор В.О.Ельберг. Він організував навчально-лікувально-наукову роботу кафедри на стадії становлення ВНЗу. Колектив кафедри під його керівництвом займався проблемами кардіології [7].

У 1948-1949 рр. кафедрою завідував доцент Б.Б.Роднянський. Він очолював обласну зобну станцію, сприяв організації зобних пунктів, обґрунтував проведення йодної профілактики ендемічного зоба. Підсумком наукової роботи було написання монографії. Під керівництвом Б.Б.Роднянського захищена одна кандидатська дисертація [7].

З 1949 р. протягом 17 років кафедру очолював професор Н.Б. Щупак. У формуванні Н.Б.Щупака, як педагога і вченого, вирішальну роль відіграли його навчання та робота під керівництвом одного із засновників Київської терапевтичної школи академіка М.Д.Стражеска. У роки Великої Вітчизняної війни Н.Б.Щупак служив у діючій армії на посаді армійського терапевта, нагороджений орденами і медалями [9].

Проф. Щупаком Н.Б. закладено основний науковий напрямок кафедри - гастроентерологія. Його фундаментальні роботи з гепатології не втратили свого наукового та практичного значення. В останні роки Щупак Н.Б. багато уваги приділяв фтизіатрії, особливо позалегеновим формам туберкульозу. Н.Б.Щупак - автор 80 наукових праць, у тому числі 5 монографій. Під його керівництвом підготовлено два доктори та 14 кандидатів медичних наук. Серед учнів Н.Б.Щупака слід відмітити таких учених, як Волощук О.О., Клочкова Л.С., Пішак В.П., Ляшук П.М. та інші [9].

Професор Волощук О.О. багато років працював на кафедрі факультетської терапії спочатку асистентом, потім доцентом. Його наукова діяльність була присвячена гепатології та вивченню питань діагностики, порушень обміну речовин і лікування хронічних захворювань печінки та жовчовивідних шляхів. Він приділяв значну увагу вдосконаленню навчально-методичної роботи на кафедрі, впровадженню нових методів навчання. Волощук О.О. - перший буковинець - професор-терапевт, який створив оригінальний напрямок у гепатології, що дозволило обґрунтувати поняття "хронічний гепатит" як нозологічну одиницю [7].

Професор Клочкова Л.С. - фундатор фтизіатричної школи на Буковині. Під її керівництвом було обрано раціональний напрямок наукової тематики - вивчення обмінних процесів при туберкульозі у зв'язку з застосуванням антибактеріальних препаратів, дослідження функціонального стану шитоподібної залози, печінки, нирок, зовнішнього дихання, основного обміну, що дало можливість розробити ефективні методи патогенетичної терапії туберкульозу. Автор 65 наукових праць [7].

Наукова робота доцента П.М.Ляшука присвячена різним напрямкам внутрішньої патології, переважно кардіології, гастроентерології та ендокринології. Учасник багатьох з'їздів терапевтів та ендокринологів України. Ним опубліковано 250 наукових праць, у тому числі навчальний посібник "Клінічна ендокринологія" (три видання), який перекладений на німецьку мову (м. Ганновер), більш як 15 навчально-методичних брошур та методичних рекомендацій, 50 рецензій на під-

ручники та монографії. Він є автором 41 раціоналізаторської пропозиції [3,9].

Під керівництвом Щупака Н.Б. формувалася, як учений, А.П.Аніпко. У рамках реалізації міжнародної програми Всесвітнього союзу боротьби з туберкульозом ним виконані наукові роботи, в яких доведена можливість інтермітувального лікування хворих на туберкульоз. Цей метод знайшов застосування в усьому світі. Доцент Аніпко А.П. вперше запропонував методику внутрішньотканинного електрофорезу антимікобактеріальних препаратів, впровадив у практику внутрішньовенне введення протитуберкульозних препаратів. Разом із співробітниками кафедри фтизіатрії винайшов оригінальні методи регіонарної терапії туберкульозу, спосіб розведення рифампіцину в гемодезі, розробив заходи профілактики побічних реакцій від застосування хіміопрепаратів [9].

Доцент А.П. Аніпко - учасник шести Міжнародних конгресів фтизіатрів, дійсний член Нью-Йоркської академії наук (1994), Почесний член Червоного Півмісяця Алжиру, член Всесвітнього товариства ім. Дарвіна.

Більше 40 років працює на кафедрі к. мед. н. Шевченко Б.І. Його наукові дослідження присвячені вивченню взаємодій між наднирниками і шлунком та дванадцятипалою кишкою при виразковій хворобі, ХНЗЛ та виразковою хворобою. Він запровадив лікування гострих абсцесів легень та бронхіальної астми за допомогою етонію, досліджував стан гепатобіліарної системи при ХНЗЛ, функції легень при хронічних пієлонефритах. Вперше в Чернівецькій області почав проводити фібробронхоскопію, бронхографію та ендобронхіальну санацію. Автор 91 наукової праці [9].

Один з найперспективніших учнів Натана Борисовича Щупака - академік Пішак Василь Павлович. Основний напрямок наукових досліджень Пішака В.П. - ендокринна система, структурна і функціональна організація хроноритмів людини і тварин. У його наукових працях показано місце і роль шишкоподібного тіла у забезпеченні функцій нирок в онтогенезі і філогенезі. Автор понад 650 наукових праць і 12 винаходів, монографій і навчальних посібників, серед яких: "Функціональна морфологія органів дихання" (1992), "Шишкоподібне тіло: морфологія" (1996), „Біологія рослини і тварини" ч. I-III (1996), "Шишкоподібне тіло і хроноритми імунної системи" (1997), "Паразитарні хвороби" (1998), "Сравнительно-патологическое аспекты энергообеспечения сосудистой стенки" (1999), "Гельминтози у дітей" (2000), "Основи медичної генетики" (2000), "Імуноterapia та детоксикація раку" (2001), "Медицина ХХ століття в постатях" (2001) [4,6,7].

З 1968 по 1991 р. кафедрою завідувала заслужений діяч науки і техніки професор О.І.Самсон, яка продовжила основні наукові традиції кафедри. Ідеї Олени Іларіонівни сформулювалися в принципово новий напрямок, що дозволило розробити оригінальну систему поетапного лікування хворих на гастроентерологічну патологію: стаціонар - відділення реабілітації - санаторно-курортне лікування [5]. Цей метод дав потужний імпульс розвитку вітчизняної охорони здоров'я. На Буковині при поліклініках відкрилися перші гастроентерологічні кабінети, пізніше - відділення реабілітації в лікарнях, відділення відновлювального лікування в санаторіях, мережа профілакторіїв. Поступово, але впевнено система Самсон О.І. впроваджувалась у медичних закладах тодішнього Радянського Союзу, даючи значний лікувальний та економічний ефект [5].

Оленою Іларіонівною та її учнями на кафедрі факультетської терапії були вперше розроблені й впроваджені в життя методики диференційованого відновлювального лікування виразкової хвороби, у тому числі із супутньою патологією гепатобіліарної системи, підшлункової залози, кишечнику. Співробітниками кафедри апробовано 14 нових препаратів, серед яких гліпін (В.Н.Чорнобровий), камілозид (О.І.Самсон), метамізил (М.С.Ярома), алантон (О.І.Самсон), ліобіл (М.Ю.Коломоєць), циквалон (М.Ю. Коломоєць), алмагель та алмагель А (О.І.Самсон), вітамін "U" (О.І.Самсон), етерофен (Л.С.Малюх), імодіум (О.І.Самсон, Л.С.Малюх, Ю.І.Крикливець), тидазин (Л.С.Малюх), секретин (Т.М.Христич), сугаст (Л.Д.Кушнір). Спільно з ученими Інституту біофізики АН УРСР було створено автоматизовану систему диспансеризації населення, яка відіграла важливу роль у своєчасному виявленні гастроентерологічних хвороб [1,5,8].

Засвоєні та вдосконалені найбільш сучасні методи дослідження, у тому числі з використанням мікроелектроніки: радіотелеметрія шлунково-кишкового тракту (О.І.Самсон, В.А.Лихачов), інтрагастральна рН-метрія (В.Чорнобровий), вперше в Україні використаний метод гастробіопсії (С.Ф.Гайдичук), гастро-дуоденофіброскопії (Л.С.Малюх, В.Г.Глубоченко), електрофорез білків у поліакриламідному гелі (О.Ф.Гоцуляк), топографічний протеоліз шлунка та дванадцятипалої кишки,

діагностичне використання інтестинальних гормонів (О.І.Волошин, Т.М.Христин), ряд нових біохімічних методів, які дозволяли здійснити доклінічну діагностику уражень шлунка, гепатобіліарної системи (О.І.Волошин, М.Ю.Коломоєць). Фундаментально розроблена проблема передвиразки (О.І.Волошин). Всебічно вивчений період ремісії виразкової хвороби (М.Ф.Троян). Могутній інтелектуальний потенціал кафедри, очолюваної професором Самсон О.І., дав змогу розробити оригінальні методи діагностики та лікування патології органів травлення. Це і перша електронно-діагностична машина "Діама-2", відзначена срібною медаллю ВДНГ СРСР, і зонди, що одночасно реєстрували секреторну і моторну функції шлунка та давали змогу досліджувати стан дванадцятипалої кишки і підшлункової залози (В.О.Калугін) [5].

Особлива увага приділялася дослідженню нових місцевих мінеральних джерел (В.О.Калугін, Л.С.Малюх, В.Г.Глубоченко). Вивчено і рекомендовано до вживання 7 джерел мінеральних вод. За розробку нових методів лікування місцевими мінеральними водами Калугін В.О. був нагороджений дипломом II ступеня ВДНГ України. Видана монографія "Лечебное применение минеральных вод Буковины при заболеваниях желудка и двенадцатиперстной кишки" - Киев: Здоров'я, 1981.

Співробітники кафедри брали участь у роботі міжнародних конгресів та симпозіумів:

- IV Міжнародному конгресі гастроентерологів, Данія, 1970 рік;
- Конгресі гастроентерологів у Румунії, Бухарест, 1971 рік;
- IX Міжнародному конгресі геронтологів і геріатрів, Київ, 1978 рік;
- I Національному конгресі гастроентерологів і III Міжнародному симпозіумі по гепатитах, Болгарія, 1968 рік;
- Міжнародному симпозіумі по гепатитах, Чехословаччина, 1973 рік.

Професор О.І.Самсон - автор 274 наукових праць (21 з яких надруковано за кордоном), 6 монографій: "Профилактическое лечение язвенной болезни"(1971), "Этапное лечение и реабилитация больных язвенной болезнью"(1979), "Лечебное применение минеральных вод Буковины при заболеваниях желудка и 12-перстной кишки"(1981), "Профилактика язвенной болезни"(1982), "Поликлиническая терапия"(1985), "Профілактика виразкової хвороби. Поради лікаря" (1986). Професор Самсон О.І. - автор 8 навчальних посібників, 48 раціоналізаторських пропозицій і винаходів. Вона підготувала п'ятьох докторів мед. наук (О.І. Волошин, В.М.Чорнобровий, Г.С. Стеценко, М.Ю. Коломоєць, Т.М. Христин) та 21 кандидата медичних наук [5].

У наукових роботах, багаторічних динамічних спостереженнях професора Волошина О.І. доведено, що хронічні гастродуоденіти - гетерогенна сукупність захворювань. Зокрема, підтверджено, що хронічні первинні гастродуоденіти - це передвиразковий стан, хронічні вторинні гастродуоденіти - синдром при низці захворювань системи травлення та інших органів і систем, які відрізняються прогностично, за функціональним станом шлунка та методами лікування [5].

За допомогою інтестинальних гормонів (секретину, холецистокініну, пентагастрину) встановлено фазне порушення функціональних ендокринних зв'язків між гастродуоденальною і гепатопанкреобіліарною системами та їх роль у прогресуванні хронічного первинного гастродуоденіту [5].

Професор Коломоєць М.Ю. за період роботи на кафедрі факультетської терапії встановив: особливості вільнорадикального окиснення ліпідів та біополімерів, принципи функціонування систем протирадикального захисту, зміни азотистого обміну, порушення біоенергетики та мікроциркуляції у слизовій оболонці шлунка в осіб різного віку при виразковій хворобі із супутнім ураженням гепатобіліарної системи та кишечнику. Ним виявлені окремі ланки патогенезу, деякі вікові механізми дезадаптації, характерні особливості патогенезу рецидиву виразкової хвороби при супутніх ураженнях гепатобіліарної системи та кишечнику. Визначені основні механізми, що призводять до рецидиву виразкової хвороби при супутній патології, вивчені можливі шляхи компенсації та розроблені засоби адекватної направленої корекції. Професор М.Ю. Коломоєць розробив принципи та удосконалену методику реабілітаційно-етапного лікування виразкової хвороби при супутньому ураженні гепатобіліарної системи, кишечнику з урахуванням віку хворих, довів її високу медичну ефективність та переваги в порівнянні з традиційними методами. Він створив та апробував (в експерименті та клініці) високобілковий вітамінізований таблетований продукт тривалого зберігання "Біостим", розробив методику диференційованого його застосування [1,5].

Наукові дослідження професора Т.М.Христич у період роботи на кафедрі факультетської терапії були присвячені вивченню зовнішньосекреторної функції підшлункової залози з використанням секретинного тесту. Тамарою Миколаївною доведений вплив секретину на стан кислотоутворювальної та протеолітичної функцій шлунка і дванадцятипалої кишки, запропоновано використання секретину в лікуванні хворих на виразкову хворобу дванадцятипалої кишки. Розроблена концепція про необхідність врахування стану зовнішньосекреторної функції підшлункової залози в лікуванні й рецидивуванні виразкової хвороби [5,8].

Роботами професора Т.М. Христич доведена роль активації пероксидного окиснення ліпідів, стану антиоксидантної системи захисту, екзокринної функції підшлункової залози, у тому числі з урахуванням порушень хроноритмів екзо- та ендокринної функції органа, психофізіологічного стану особливості хворого (що зумовлює "внутрішню картину" захворювання, відношення хворого до захворювання та лікування). Нею обґрунтований диференційований підхід до лікування та реабілітації хворих на хронічний панкреатит за допомогою антиоксидантних засобів (етоній, пірацетам), фізіотерапевтичних - внутрішньотканинного електрофорезу антипротеолітичних засобів, коректорів мікроциркуляції, антибіотиків. Також вивчено можливість сумісного використання СМТ-форезу, коректорів мікроциркуляції та фонофорезу солкосерилової і 10% -ної метилурацилової мазями з урахуванням тяжкості перебігу, стану, статі, хроноритмів [8].

З 1991 року кафедру очолює доктор мед. наук, професор В.О. Калугін. Зберігаючи наукові традиції кафедри (гастроентерологія), Калугін В.О. із студентами всебічно вивчає проблеми нефрології. Автор 202 наукових праць, у тому числі чотирьох монографій: "Лікувальне застосування мінеральних вод Буковини при захворюваннях шлунка і дванадцятипалої кишки"(1981); "Морфофункциональное и клиническое обоснование динамической ИК-диагностики в нефрологии" (1992); "Сравнительная характеристика эффективности концентрированных минеральных вод" (1994); "Динамічна радіаційна теплометрія: можливості і перспективи" (1998) та навчальних посібників "Фізіотерапія та курортологія" (1996), "Практична фізіотерапія" (1998). Професор Калугін В.О. - автор 5 навчальних посібників, 12 винаходів і 25 раціоналізаторських пропозицій [2,6,7].

Під керівництвом професора Калугіна В.О. підготували та захистили кандидатські дисертації: І.В.Гараздюк, Л.О.Зуб, Л.В.Станкевич; магістерські кваліфікаційні роботи: Кривич Н.В., Ляшук Р.П., Оленович О.А., Максим'юк Л.Г., Гараздюк О.І.

Наукові дослідження доцента Зуб Л.О. присвячені обґрунтуванню патогенетичної терапії хронічного гломерулонефриту. Нею доведено, що препарати гіркого каштану звичайного стимулюють фібринолітичну активність плазми крові та сечі, особливо в осіб із сечовим синдромом в ангіпертензивній та гіпертензивній стадіях ХГН. Дана характеристика різних засобів патогенетичної терапії і, особливо, їх вплив на систему гемостазу: виражена фібринолітична, антикоагулянтна та антиагрегантна дія в ескузану; в ацетилсаліцилової кислоти - антикоагулянтний ефект; у курантилу - тільки антиагрегантний ефект. Застосування ескузану супроводжується підвищенням показників глютатіону відновленого, активності глютатіонтрансферази в плазмі та зниженням малонового альдегіду еритроцитів крові у хворих на ХГН із сечовим синдромом в ангіпертензивній та гіпертензивній стадіях, що свідчить про стабілізацію окисно-відновних процесів в організмі. Препарати гіркого каштану звичайного справляють позитивний вплив на перебіг ХГН, що супроводжується стабілізацією стану хворих, зниженням протеїнурії, еритроцитурії, покращенням функціонального стану нирок, добового ритму екскреції натрію, калію та креатиніну із сечею, зниженням втрат солей. Проведені дослідження показали, що препарати гіркого каштану звичайного можуть бути використані як у складі комплексної патогенетичної терапії, так і окремо в осіб з сечовим синдромом в ангіпертензивній та гіпертензивній стадіях ХГН з метою корекції фібринолітичної ланки патогенезу гломерулонефриту. Коло наукових інтересів Зуб Л.О. широке: клітинний та гуморальний імунітет у пацієнтів із прогресуючими нефропатіями; стан системи ПОЛ та антиоксидантної системи при прогресуючих нефропатіях; ферментативний стан крові у хворих з нефропатіями; природні адаптогени у лікуванні хворих на пієлонефрит, гломерулонефрит; протирецидивна терапія пієлонефриту та хронічного гломерулонефриту; механізми прогресування імунних нефропатій. Доцентом Зуб Л.О. надруковано 57 наукових робіт, є два патенти на винахід.

Наукова робота доцента Гараздюка І.В. впродовж останніх років присвячена вивченню фізіологічної активності лікувальних властивостей мінеральної води

типу "Нафтуса" с. Будинець Сторожинецького району. Зокрема, ним вивчено функціональний стан нирок в експерименті на тваринах при тривалому введенні (21 день) та вплив курсового прийому мінеральної води на перебіг хронічного пієлонефриту, встановлено позитивний вплив мінеральної води на фібринолітичну і протеолітичну активність плазми крові та сечі у хворих на хронічний пієлонефрит. Підтверджено збереження діуретичної активності мінеральної води типу "Нафтуса" місцевого родовища після консервації її розробленим способом (патент України на винахід № 15949). За матеріалами роботи надруковано дві статті, отримано три патенти. Гараздюк І.В. вивчав динаміку циркадіанних ритмів екскреторної функції нирок у хворих на хронічний пієлонефрит при застосуванні адаптогенів рослинного походження (ехінацея та формування нових часових співвідношень діурезу, екскреції нирками калію, натрію. Результати роботи відображено в методичних рекомендаціях та патенті України на винахід № 43259А. Іншим напрямком роботи Гараздюка І.В. стало вивчення кліренсових показників функції нирок, стану системного і місцевого фібринолізу і протеолізу у хворих на хронічний пієлонефрит в умовах блокади водневої помпи. За матеріалами досліджень опубліковано 5 наукових робіт і отримано патент України № 45092 А "Спосіб стимуляції дистальних каналців нирок".

Гараздюк І.В. вперше запропонував та впровадив застосування мінеральної води типу "Нафтуса" у хворих на сечокам'яну хворобу в ранній післяопераційний період (3-5 днів) у позакурортних умовах (Патент України на винахід "Спосіб лікування хворих на сечокам'яну хворобу в позакурортних умовах"). Результатом наукових досліджень є впровадження Гараздюком І.В. нових режимів прийому мінеральних вод типу "Нафтуса" (Патент України на винахід № 24515 А "Спосіб проведення пасивної гімнастики нирок у хворих на хронічний пієлонефрит". Патент України на винахід № 29940 А "Спосіб призначення мінеральних вод типу "Нафтуса" для внутрішнього застосування у хворих на хронічний пієлонефрит, сечокам'яну хворобу та діабетичну нефропатію").

К.мед.н. Станкевич Л.В. розробила оцінку терапевтичної ефективності лікування хворих на гломерулонефрит еферентними методами. Вперше застосовувала та оцінювала ефективність масивної безперервної ультрафільтрації, плазмосорбції, гемосорбції та гемодіалізу у хворих на хронічний гломерулонефрит з ХНН II-III ступенів, а також при гострій нирковій недостатності.

У центрі уваги викладачів кафедри факультетської терапії завжди були і є питання оптимізації навчально-виховної роботи, удосконалення науково-дослідної роботи студентів, самостійної роботи студентів у клініці. Розроблені і регулярно оновлюються методичні вказівки для самостійної роботи студентів з факультетської терапії (останній виданий варіант датований 2003 роком). Створені комплекти навчальних посібників з ЕКГ, рентгенограм, спірограм, запису пікфлоуметрії та ін., що дозволяє студентам більш ефективно опановувати предмет.

Як наслідок, за результатами екзаменаційної сесії за 2002-2003 навчальний рік по IV курсу відмінно та добре мали 71,2% студентів, задовільно - 26,8%.

За даними тестового іспиту "Крок - 2" (2003) показники абсолютної успішності дорівнювали 99,41%, якісної успішності - 83,04%.

Студентський науковий гурток розглядається як школа підготовки кваліфікованих лікарів та молодих учених. З його лав вийшли такі викладачі та вчені академії як, Волошин О.І., Калугін В.О., Коломось М.Ю., Христин Т.М., Глубоченко В.Г., Малюх Л.С., Троян М.Ф., Гоцуляк О.Ф., Шевченко Б.І., Патратій М.В., Гараздюк І.В., Волошина Л.О. та інші. Традиційно наукові студентські роботи відзначаються грамотами та преміями.

Факультетська терапевтична клініка є навчально-методичним, науковим, лікувальним і консультативним центром підготовки висококваліфікованих фахівців, наукових кадрів для навчальних закладів і практичної охорони здоров'я.

Література. 1. *Дегтярева И.И., Харченко Н.В., Коломось М.Ю.* Основные принципы лечения язвенной болезни. - К.: Здоров'я, 1995.-96 с. 2. *Калугін В.О., Пішак В.П.* Динамічна радіаційна теплометрія: можливості та перспективи. - Чернівці: Прут, 1998.-188 с. 3. *Ляшук П.М.* Клінічна ендокринологія. - Чернівці: Прут, 1998.-100 с. 4. *Пішак В.П.* Шипкоподібне тіло. Морфологія. - Чернівці: Прут, 1996.-123 с. 5. *Пішак В.П., Яків М.В., Калугін В.О.* О.І.Самсон - вчений, педагог, організатор. - Чернівці: Медик, 2001.-80 с. 6. *Сторинки історії Чернівецького медичного інституту /За ред. проф. В.П.Пішака.- Чернівці, 1994. - 99 с.* 7. *Сторинки історії /За ред. академіка АН ВШ України, проф. В.П. Пішака.- Чернівці, 1999.-225 с.* 8. *Христин Т. М., Сидорчук І.Й., Мельничук З.А., Кузик Ф.Н. та ін.* - Чернівці, 2003.- 108 с. 9. *Щулак Н.Б.* (до 100 - річчя від дня народження) /Пішак В.П., Ляшук П.М., Шевченко Б.І., Аніпко А.П. - Чернівці: БДМА, 2002.- 42 с.

COMMEMORATING THE 60 TH ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT OF GENERAL THERAPY

V.O.Kalugin, L.S.Maliukh, L.O.Zub

Abstract. The history of the Department of General Therapy has been set forth since it's foundation up till now. The founders and staff members have been creating and forming scientific schools, setting problems for 60 years. These problems are being tackled by the staff member's today.

Key words: Department of General Therapy, history, educational, research and medical activity.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Buk. Med. Herald.-2004.-Vol.8, №2.-P.203-208.

Надійшла до редакції 29.01.2004 року